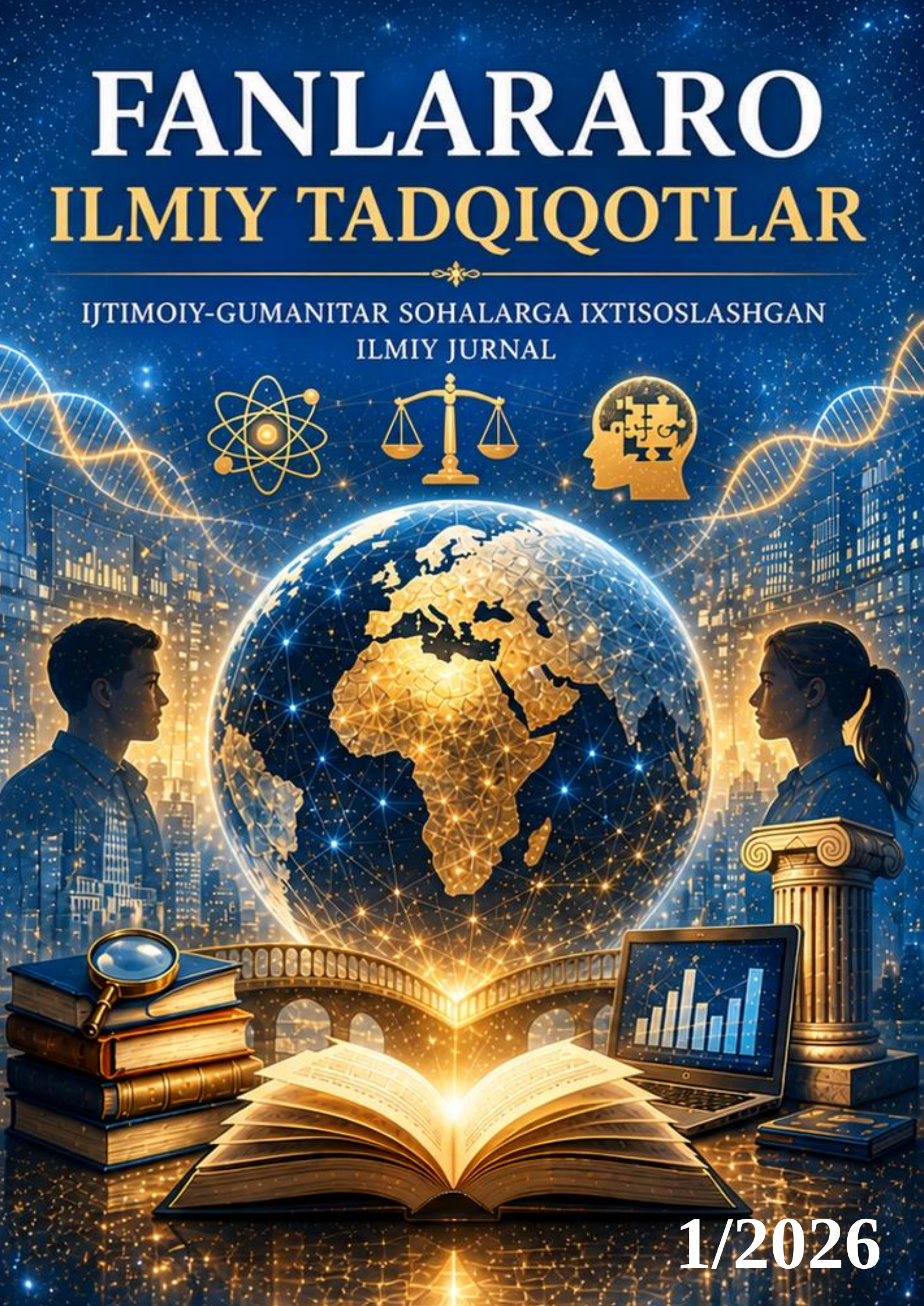
# FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR

IJTIMOIY-GUMANITAR SOHALARGA IXTISOSLASHGAN
ILMIY JURNAL



1/2026

# FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR

ilmiy-amaliy metodologik jurnal

# МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

научно-практический и методологический журнал

# INTERDISCIPLINARY SCIENTIFIC RESEARCH

scientific-practical and methodological journal




# № 1/2026

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat inspeksiyasi tomonidan 2026-yil 5-may sanasida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilib, 1564147-sonli rasmiy guvohnoma asosida faoliyat yuritadi.**

**BOSH MUHARRIR:**
**Ashurov Ramzidin Ramazonovich**
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

**BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI**
**Ismatulloyev Abdullo Nasrulloyevich**
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

**TAHRIRIYAT KENGASHI:**
**Rejep Uzyurek** – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
**Blinova Ye.E.** – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
**Stoyuxina N.Yu.** – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
**Abdullayeva B.S.** – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
**Ibragimova G.N.** – pedagogika fanlari doktori, professor
**Mamurov B.B.** – pedagogika fanlari doktori, professor
**Filippova O.G.** – pedagogika fanlari doktori, professor (Rossiya)
**Mirzayeva F.O.** – pedagogika fanlari doktori(DSc), professor
**Bafayev M.M.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
**Umarova N.Sh.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Ismoilova N.Z.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Atabayeva N.B.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Jabborov X.X.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Akramov M.R.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Tuychieva S.M.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Gadoyeva M.I.** – filologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Rasulov Z.I.** – filologiya fanlari doktori (DSc), professor
**Qurbonboyev A.N.** – psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
**Taniyeva G. M.** – tarix fanlari doktori, professor
**Davlatova S.T.** – tarix fanlari doktori, professor
**Qurbonova M. B.** – tarix fanlari nomzodi, professor
**Turdiyev B.** – falsafa fanlari doktori, professor
**Yuldashev S.R.** – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Botirova D.B.** – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Alimova Ye.G.** – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Джексембаева Г.С.** – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (Qozog‘iston)
**Jalilov H.N.**– psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
**Jalilov N.A.** – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Vahobov A.A.** – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Raxmatova M.M.** – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Xalilova R.R.** – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Bobojonov Sh.U.** – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
**Sharipov Sh.F.** – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
**Bo‘tayev J.Sh.** – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
**Bobojonova F. X.** – tarix fanlari nomzodi, dotsent

**Mas’ul muharrir:**
Xayitov Xayotjon Xikmat o‘g‘li

# AFG‘ONISTONDA XX ASRNING 90-YILLARDA HOKIMYAT UCHUN KURASHDA ETNOSIYOSIY OMILNING ROLI

**Sharipov Shohruz Faxriddin o‘g‘li**
Toshlent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiylar universiteti dotsenti, PhD.

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada XX asrning 90-yillarida Afg‘onistonda Tolibon harakatining hokimiyatga kelishi va uning etnosiyosiy siyosati tahlil qilinadi. Tadqiqotda Tolibonning davlat boshqaruvidagi yondashuvi, turli etnik guruhlarga nisbatan olib borgan siyosati hamda bu siyosatning mamlakat ichki barqarorligiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, pashtunlar ustuvorligi, tojik, hazora va o‘zbek kabi etnik guruhlarning siyosiy va ijtimoiy hayotdagi o‘rni masalalari yoritiladi. Maqola yakunida Tolibonning etnosiyosiy strategiyasi Afg‘onistonda uzoq muddatli nizolar shakllanishiga qanday ta’sir ko‘rsatgani haqida xulosalar beriladi.

**Kalit so‘zlar:** Tolibon, Afg‘oniston, 1996-2001-yillar, etnosiyosat, etnik guruhlar, pashtunlar, siyosiy boshqaruv, ichki barqarorlik.

**Аннотация.** В данной статье анализируется приход движения «Талибан» к власти в Афганистане и его этнополитическая политика. В исследовании рассматриваются подходы Талибана к государственному управлению, политика в отношении различных этнических групп, а также влияние этой политики на внутреннюю стабильность страны. Особое внимание уделяется доминированию пуштунов и положению таких этнических групп, как таджики, хазарейцы и узбеки в политической и социальной жизни. В заключении делаются выводы о том, как этнополитическая стратегия Талибана способствовала формированию долгосрочных конфликтов в Афганистане.

**Ключевые слова:** Талибан, Афганистан, 1996-2001 годы, этнополитика, этнические группы, пуштуны, государственное управление, внутренняя стабильность.

**Abstract.** This article analyzes the rise of the Taliban to power in Afghanistan and examines its ethno-political policies. The study explores the Taliban’s approach to governance, its policies toward various ethnic groups, and the impact of these policies on the country’s internal stability. Particular attention is given to the dominance of Pashtuns and the status of ethnic groups such as Tajiks, Hazaras, and Uzbeks in political and social life. The article concludes by assessing how the Taliban’s ethno-political strategy contributed to the emergence of long-term conflicts in Afghanistan.

**Keywords:** Taliban, Afghanistan, 1996-2001 period, ethno-politics, ethnic groups, Pashtuns, governance, internal stability.

**KIRISH**

1990-yillardagi Afg‘oniston fuqarolar urushi minglab afg‘onlarning halok bo‘lishiga olib keldi va mamlakat tarixidagi eng keskin bo‘linishlar davrlaridan biri sifatida namoyon bo‘ldi. Fuqarolar urushi davomida hukumat nazorati uchun kurashgan isyonchi guruhlar asosan etnik, qabilaviy va siyosiy guruhlar asosida shakllangan edi. Biroq, Afg‘oniston aholisi juda xilma-xil bo‘lgani sababli, bu guruhlar xalq orasida keng qamrovli siyosiy nufuzga erishishda qiyinchiliklarga duch kelgan.

1994-yilda Tolibon harakati millatchilik ruhidagi tashkilot sifatida paydo bo‘lib, Afg‘onistonda yagona hukumatni barpo etish, adolatni tiklash hamda islom huquqi - shariat qonunlarini davlat boshqaruviga tatbiq etishni targ‘ib qildi. Ularning mafkurasi etnik va qabilaviy bo‘linishlarni kamaytirish hamda afg‘onlarni o‘ziga xos milliy ruh atrofida birlashtirishga qaratilgan edi. Mana shunday paytda pushtun millatchiligini hokimiyatga erishish hamda diniy hokimiyatni o‘rnatishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ygan yangi harakat - Tolibon tarix sahnasiga chiqdi.

Tolibon vakillarining asosiy qismini Pokistondagi diniy maktablarda (madrasalarda) o‘qigan afg‘on pushtun yoshlari tashkil etgan. Ularning ko‘pchiligi Pokistonga qochib ketgan eng kambag‘al afg‘on qochqinlarining farzandlari edi. Ularning nisbatan kichik guruhi Pokistonning Kvetta shahridan chiqib, Afg‘oniston hududiga o‘tadi. Ularning paydo bo‘lishiga, asosan, uzoq davom etgan ichki urush qo‘shni mamlakatlarga katta miqdorda qochqinlarning oqimini keltirib chiqargani sabab bo‘lgan. Natijada yangi bir ijtimoiy qatlam shakllandi - bu Pokistonda tug‘ilgan, hech qachon Afg‘onistonni ko‘rmagan yoki u yerda hayot kechirmagan qochqin afg‘onlar edi [1].

Qisqa vaqt ichida ular tarafdorlar orttirib, 1995-yil o‘rtalariga kelib mamlakatning bir necha janubiy viloyatlarini egallab oldi. O‘sha paytda ularni to‘liq siyosiy tashkilot deb ham atash qiyin edi. Tolibonlar mamlakatda uzoq davom etayotgan urushni to‘xtatish shiorini ilgari surdilar, ammo buni qurolli kurash orqali amalga oshirmoqchi bo‘ldilar. Ularning maqsadi “haqiqiy islomiy davlat” qurish edi. Bu g‘oya ramziy tarzda “bir qo‘lida Kalashnikov, ikkinchi qo‘lida Qur’on” degan ibora bilan ifodalangan.

Tolibon harakatining asosiy homiylaridan biri va boshqaruvchisi Pokistonning razvedka xizmati - ISI bo‘lgan. Aynan shu tashkilot Tolibon harakatini tashkil etib, ularni qurollantirgan. Harakatning siyosiy homiysi Pokiston ichki ishlar vaziri general Nasirullo Babar bo‘lgan. Ruhiy va diniy rahnamosi esa Pokistondagi fundamentalistik “Jamiyat ulamoi islom” (Musulmon ulamolari jamiyati) partiyasi bo‘lib, unga Mavlono Fazlurahmon boshchilik qilgan [11].

“Tolibon” harakatining asosiy homiysi Pokiston hukumati bo‘lishining bir qancha sabablari bo‘lgan. Chunki Pokiston rahbarlari ancha vaqtdan beri (ya’ni 1956-yildan boshlab) Afg‘oniston va Pokiston o‘rtasida konfederatsiya tuzish g‘oyasini o‘ylab kelishgan. Shu sababli ular Qobulda o‘zlariga yaqin, ya’ni do‘stona va ularga bo‘ysunadigan hukumatning hokimiyatga kelishini qo‘llab-quvvatlagan. Bundan tashqari, Islomobod Afg‘oniston hududi orqali Markaziy Osiyo davlatlari bozorlariga xavfsiz yo‘l ochish uchun ham Tolibon harakatidan foydalanishni rejalashtirgan. O‘sha paytda bu maqsadlarni amalga oshirish uchun qulay imkoniyat paydo bo‘lgandek tuyulgan.

Tolibonlarning asosiy qismi Pokistondagi ko‘plab diniy maktablarda (madrasalarda) qattiq diniy va harbiy tayyorgarlikdan o‘tgan. Bu madrasa va tayyorgarlik jarayonlari “Jamiyat ulamoi islom” nomli diniy-fundamentalistik partiya homiyligida olib borilgan. “Tolibon” harakati ham etnik, ham diniy asosga tayanib shakllangan. Tolibonlar orqali Afg‘onistonga islomiy davlatni joriy etishga urinish bo‘lgan. Shu bilan birga, xorijiy homiylar aynan pushtun millatiga tayangan, chunki ular mamlakatni yana an’anaviy pushtun davlatchiligi yo‘liga qaytarishni istagan [3].

Harakat a’zolarining ko‘pchiligi Pokistonda yashagan afg‘on qochqinlarining pushtun yoshlaridan tanlab olingan. Tolibon mafkurasining asosini esa diniy fanatizm tashkil qilgan. Ma’lumki, islom ta’limotida milliy davlatlar va milliy chegaralar g‘oyasi tan olinmaydi. Islomobod rahbariyatining rejasiga ko‘ra, Afg‘oniston etnik guruhlarga bo‘linib ketayotgan bir paytda Tolibon siyosatidagi umumiy islomiy birlik va islomlashtirish g‘oyasi pushtun millatchiligini ikkinchi o‘ringa surishi kerak edi. Bu orqali Pokiston uchun xavf tug‘dirishi mumkin bo‘lgan “Pushtuniston muammosi” (ya’ni pushtunlar yashaydigan hududlarni alohida davlatga aylantirish g‘oyasi) yana kuchayib ketishining oldi olinishi ko‘zda tutilgan edi.

## MAVZUNING O‘RGANILGANLIGI VA METODOLOGIYASI

Thomas H. Johnson va M. Chris Mason o‘zlarining Understanding the Taliban and Insurgency in Afghanistan (“Afg‘onistondagi Tolibon harakati va isyonchilikni tushunish”) nomli maqolasida Tolibon dastlab qabilaviy harakat sifatida shakllanganini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, bu holat harakat rahbari Mullah Omar kelib chiqqan Gilzoy konfederatsiyasiga mansub Hotak qabilasi bilan chambarchas bog‘liq edi [5].

Ular shunday yozadilar: “Tolibonni haqiqatan ham tushunish uchun biz islomizm niqobi ortiga nazar tashlashimiz kerak (chunki Tolibonning Shimoliy Alyansdagi raqiblari ham konservativ musulmonlar edi) va ushbu harakatni

qabilaviy hodisa sifatida tahlil qilishimiz lozim. Yaqindan qaralganda, Tolibon nafaqat oddiy pashtun harakati, balki to‘liq Gilzay harakati ham emas, garchi uning ta’sir hududi Gilzay yerlari bilan katta darajada mos kelsa ham. Aslida, harakat asosan bitta qabila tomonidan boshqariladi. Tolibonning yuqori darajadagi rahbariyatining aksariyati (Mullah Omarga yaqin bo‘lgan ayrim istisnolardan tashqari, ya’ni Mulla Umar Hotak qabilasidan chiqqan edi va uning bir qancha tarafdorlari ham shu qabiladandir) Gurgusht konfederatsiyasiga mansub Kakar qabilasidan bo‘lgan”.

Johnson va Mason Tolibon rahbariyatining asosiy qismi Hotaki pushtunlaridan iborat bo‘lganini to‘g‘ri ta’kidlaydilar hamda tashkilotning dastlabki davrida qabilaviy aloqalarning muhim rol o‘ynaganini urg‘ulaydi.

Mazkur maqolada 1996-2001-yillarda Afg‘onistonda Tolibonning birinchi hokimiyat davri va uning etnosiyosiy siyosatini o‘rganishda kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi siyosiy, tarixiy va qiyosiy tahlil usullarining uyg‘unligiga asoslanadi.

Avvalo, tarixiy tahlil usuli orqali Tolibonning hokimiyatga kelish jarayoni, uning shakllanish omillari hamda 1996-2001-yillardagi siyosiy voqealar ketma-ketligi o‘rganildi. Bu yondashuv mazkur davrdagi ichki va tashqi omillarni tizimli ravishda yoritish imkonini berdi.

Shuningdek, qiyosiy (komparativ) tahlil usuli yordamida Tolibonning etnosiyosiy siyosati boshqa siyosiy kuchlar va oldingi hukumatlar faoliyati bilan taqqoslandi. Bu orqali turli etnik guruhlarga nisbatan olib borilgan siyosatdagi o‘ziga xosliklar va farqlar aniqlashtirildi.

Tadqiqotda siyosiy tahlil usuli muhim o‘rin tutib, Tolibonning boshqaruv modeli, qaror qabul qilish mexanizmlari va etnik siyosatining mazmuni o‘rganildi. Shu bilan birga, etnik guruhlar o‘rtasidagi munosabatlar va ularning siyosiy tizimdagi o‘rni tahlil qilindi.

Bundan tashqari, manbashunoslik (manba tahlili) usuli asosida ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda tarixiy hujjatlar o‘rganilib, ularning ishonchliligi va ilmiy qiymati baholandi. Tadqiqot davomida tizimli yondashuv qo‘llanilib, etnosiyosatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy omillar bilan o‘zaro bog‘liqligi kompleks tarzda ko‘rib chiqildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar maqolaning ilmiy asoslanganligini ta’minlab, Tolibonning birinchi hokimiyat davridagi etnosiyosiy siyosatini chuqur va xolis tahlil qilish imkonini berdi.

## TAHLIL VA NATIJALAR

1994-yilda Tolibon harakati paydo bo‘lganida, ularning siyosati va a’zolarni jalb qilish strategiyalari Afg‘onistonning o‘ziga xos siyosiy-ijtimoiy muhitiga mos ravishda shakllangan edi. Tashkilot turli qabilaviy konfederatsiyalarga mansub pushtunlar orasida qo‘llab-quvvatlovni safarbar etish uchun o‘ziga xos va yangicha usullarni ishlab chiqdi, shu bilan birga pushtun bo‘lmagan afg‘onlarning ham harakatga qo‘shilishini rag‘batlantirdi. Tolibon Afg‘onistondagi murakkab etnik tuzilmani o‘z foydasiga ishlatib, diniy mafkuraga sodiqlik orqali mavjud qarama-qarshiliklarni kamaytirish yo‘llarini topdi.

Tolibonning kuchayishi Afg‘onistonning sharqiy tog‘laridagi ko‘plab an’anaviy qabilaviy institutlarga, xususan, katta qabilalarning vakolatiga jiddiy tahdid solgan bo‘lsa-da, harakatning yakuniy yetakchiligi deyarli butunlay Gilzay pushtunlaridan iborat bo‘lgan. Gilzay pushtunlari asosan janubi-sharqiy hududlarda — Oruzgon, Zabol, Dai Kundi va Gardiz viloyatlari, shuningdek, Paktika viloyatidagi Katavaz mintaqasida joylashgan, lekin ularning markaziy va shimoliy hududlarda ham jamoalari mavjud. Bu esa, asosan, XX asr boshlarida Durroniy hukmronligi ostida amalga oshirilgan ko‘chirishlar (majburiy va rag‘batlantirilgan) natijasidir.

Tolibon paydo bo‘lgan va uni dastlabki davrda qo‘llab-quvvatlagan hududlar sifatida Qandahor viloyatining shimoliy tumanlari, Helmand viloyatining shimoli-sharqiy tumanlari, Oruzgon viloyatining janubiy tumanlari, Zabol viloyatining g‘arbiy tumanlari, shuningdek, Paktika, Paktiya, Gardiz, Vardak va Logar viloyatlarining ayrim tumanlari ko‘rsatilgan.

**1-jadval.**

**Tolibon harakatining asosiy rahbarlari va ularning qabila mansubligi**

| T/R | **Ismi** | **Lavozimi** | **Qabila a’zoligi** |
|---|---|---|---|
| 1. | Mulla Muhammad Umar | Harakat yetakchisi | Hotaki Gilzoy |
| 2. | Mulla Birodar | Harakatning o‘rinbosari | Gilzoy |
| 3. | Mulla Dadullah Kakar | Katta harbiy qo‘mondon | Kakar Gurgusht |
| 4. | Mulla Muhammad Hassan | 1997-yildan keyin Tashqi ishlar vaziri | Hotaki Gilzoy |
| 5. | Nuruddin Turabi | Adliya vaziri | Hotaki Gilzoy |
| 6. | Alla Dad Akhund | Aloqa vaziri | Hotaki Gilzoy |
| 7. | Mohamed Essa | Suv va energetika vaziri | Hotaki Gilzoy |
| 8. | Vakil Ahmad | Mulla Umar shaxsiy kotibi | Kakar Gurgusht |
| 9. | Sodiq Ohund | Savdo vaziri | Hotaki Gilzoy |
| 10. | Mohammed Rabbani | Kobul Shurasi raisi | Kakar Gurgusht |
| 11. | Mulla Ubaydulloh | Mudofaa vaziri | Hotaki Gilzoy |

Ular o‘z maqolalarini e’lon qilgan davrda ushbu tahlil to‘g‘ri edi. Biroq, keyinchalik Tolibon kengroq ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash zarurligini anglab yetdi va turli kelib chiqishga mansub afg‘onlarni ham o‘z safiga jalb qila boshladi. Bu esa harakatning moslashuvchanligi va strategik mahoratini yana bir bor namoyon etdi.

Tolibon ayrim hududlarda mavjud qabilaviy aloqalardan o‘z manfaatlari yo‘lida foydalandi. Masalan, ular G‘ilzay pushtunlari kuchli qo‘llab-quvvatlagan hududlarda, ayniqsa Mullah Omarning Hotaki qabilasi yashaydigan joylarda yaxshi tanilgan bo‘lgan mintaqalarda o‘z hokimiyatini mustahkamladi. Tolibon g‘arb tomonga, ya’ni Durroniylar nazorati ostidagi viloyatlar tomon siljigan sari, ular kengroq pushtun qo‘llab-quvvatlovini ta’minlash maqsadida o‘z tashkilotiga ham Durroniy, ham Gilzay jangchilarini jalb qilish yo‘llarini topdi.

Durroniy hududlarida esa Tolibon viloyat rahbarligiga Durroniy vakillarini tayinlashga ruxsat berdi, biroq ular Tolibon belgilagan qoidalarga rioya qilishlari shart edi. 1994-yildan keyingi Tolibonning shakllanishi bir qator mahalliy va tashqi rivojlanishlar natijasi bo‘ldi. Bunga 1980-yillardagi sovetlarga qarshi jihod davrida mahalliy diniy tarmoqlarning transformatsiyasi, ushbu tarmoqlarning xalqaro islomiy tarmoqlar bilan bog‘lanishining kuchayishi, shuningdek, Pokistonning Tolibonni o‘z Afg‘oniston siyosatining strategik vositasi sifatida qabul qilish qarori kiradi [7].

Masalan, sog‘liqni saqlash vaziri Mullah Mohammad Abbas 1997-yilda Mozori Sharif va Hirotda Tolibon qo‘mondoni sifatida xizmat qilgan, keyin olti oy o‘tib vazirlik lavozimiga qaytgan. Shu bilan birga, Markaziy bank hokimi Mullah Ehsanullah Ehsan Qandahordagi 1000 nafarlik elita Tolibon kuchini boshqargan, Hirot hokimi Mullah Abdul Razzaq esa mamlakat bo‘ylab harbiy operatsiyalarni olib borgan.

Bundan tashqari, Afg‘oniston Islomiy Amirligi barcha yuqori lavozimli tojik, o‘zbek va hazora byurokratlarini, ularning malakali yoki yo‘qligidan qat’i nazar, pushtunlar bilan almashtirgan. Afg‘oniston Islomiy Amirligi ma’muriyatida bilimsiz va tajribasiz jangarilar hamda mullolarning tayinlanishi natijasida vazirliklar faoliyati deyarli to‘xtab qolgan, viloyat va tuman ma’muriyatlari esa harbiy bazalarga aylangan.

**XULOSA**

Tolibonlar Saudi Arabia va Pakistandan harbiy va moliyaviy yordamni faol ishlatib, 1998-yil yozida mamlakat shimolida keng ko‘lamli hujum operatsiyalarini boshladilar. 1998-yil 9-avgustda ular shimoliy poytaxt Mazar-i-Sharifni egalladilar; bu shahar ilgari Abdul Rashid Dostumning qarorgohi bo‘lgan va natijada u yana Turkeyga qochdi.

Oldinga harakatni davom ettirib, Tolibonlar keyinchalik bir qator viloyatlarni egalladilar: Bag‘lon, Qunduz, Samanqan, shuningdek, Tahor viloyatining bir qismi va Amudaryo sohillariga yetib bordilar. Shu jarayonda ular mahalliy hazora aholisiga nisbatan ommaviy qirg‘in o‘tkazib, taxminan 2000 kishining halok bo‘lishiga sabab bo‘ldilar [6]. Bu qirg‘in genotsid darajasiga yetganligini jahon hamjamiyati tan olgan edi.

Avgust oyining oxirida Tolibonlar deyarli butun Hazorajatni nazorat ostiga oldilar. Bu hududdan esa “Vahdat-e Melli” partiyasi rahbari Abdul Karim Khalilining qurolli bo‘linmalari chiqarib yuborildi. Umuman olganda, Tolibonlar ushbu davrda ko‘plab pushtun bo‘lmaganlarga nisbatan jinoyatlar sodir etganlar.

Bundan tashqari, etniklik Tolibonlar tomonidan harbiy faoliyatlarni oqlash vositasi sifatida ham ishlatilgan. Tolibon rejimi davrida Kabul tez-tez etnik tozalash va etnotsidga duchor bo‘lgan; pushtun bo‘lmaganlarning aksariyati, ayniqsa tojiklar, hech qanday jinoyat sodir etmagan bo‘lsalar ham, Tolibon tomonidan qamoqqa olinib, qiynoqqa solingan. Odamlarning qiynoqqa tutilishining yagona sababi - ular pushtun emasligi va asosan Afg‘onistonning shimoliy viloyatlaridan ekanligi edi.

Shamali hududida (Qobulning shimoliy qismi), aholining deyarli barchasi tojik millatiga mansub bo‘lgan joyda, ularning barcha bog‘lari yoqib yuborilgan, uy-joylari vayron qilingan, aholining katta qismi o‘ldirilgan yoki uylarini tark etishga majbur qilingan. Tolibon ularning uylarini va mol-mulklarini talon-toroj qilgan. Bu voqealar 1996-2001-yillar oralig‘ida Tolibon hukmronligi davrida sodir bo‘lgan.

Hazorajat hududida ham 1998-2001-yillar davomida Tolibon genotsid amalga oshirib, hazora xalqining begunoh vakillarini qirg‘in qilgan; ularni o‘ldirishning yagona sababi - ularning shia mazhabiga mansubligi va pushtun emasligi edi. Afg‘oniston shimolida, ayniqsa Mazar-i-Sharif viloyatida, 1997-yildan boshlab Tolibon davrida ko‘plab begunoh odamlar o‘ldirilgan bo‘lib, buning sababi ularning boshqa etnik guruhga mansubligi edi [4].

1998-yil sentabriga kelib, ular mamlakat hududining qariyb 90 foizini nazorat qilar, qolgan qismlar esa unga qarshi kuchlar tomonidan boshqarilar edi. Jumladan, Ahmad Shah Massoud Badaxshon viloyati, Tahor viloyatining bir qismi, Panjshir darasi va Salang dovonini nazorat qilgan.

Yozgi harbiy kampaniya davomida muvaffaqiyatsizlikka uchragan prezident Burhanuddin Rabbani va uning bosh vaziri Gulbuddin Hekmatyar mamlakatni tark etib, Tehranda joylashdilar.

Bu talab bajarilmagach, United Nations Security Council 2000-yil dekabrida islomchilarga qarshi harbiy embargo joriy qilib, ularga qurol sotishni taqiqladi va boshqa cheklovlarni belgiladi. Bunga javoban Tolibon 2001-yil mart oyida Bamiyan

Buddhasdagi dunyodagi eng yirik Budda haykallarini portlatib, jahon hamjamiyatiga qarshi chiqdi.

2001-yil yozida ular mamlakat shimolida keng ko‘lamli hujum boshladilar va avval egallangan Taloqan shahrida - Shimoliy alyansning sobiq asosiy tayanch punktida - o‘z pozitsiyalarini mustahkamladilar. 2001-yil 9-sentabr kuni Osama bin Laden odamlarining Ahmad Shah Massoudga qarshi suiqasdi amalga oshirildi. Uning halok bo‘lishi Afg‘onistondagi keyingi harbiy-siyosiy kurashga jiddiy ta’sir ko‘rsatdi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Barfield, T. Afghanistan: A Cultural and Political History. - Princeton: Princeton University Press, 2023. - P. 256.
2. Hardcastle, N. American Soldier: Stories of Special Forces from Grenada to Afghanistan. - Thunder's Mouth Press, 2002. - P. 6-8.
3. Ibrahimi, N. A Violent Nexus: Ethnonationalism, Religious Fundamentalism, and the Taliban // The Review of Faith & International Affairs. - 2023. - Vol. 21, No. 3. - P. 23.
4. Mirdad, M. A., Suyanto, B., & Hayat, M. U. The political instrumentalization of ethnic divisions and affiliations in Afghanistan (2001-2021) // Masyarakat, Kebudayaan dan Politik.- 2025. - Vol. 38, No. 4. - P. 343-344.
5. Mutma’in, A. H. Taliban: A Critical History from Within. - Germany: First Draft Publishing, 2019. - P. 43.
6. Rashid, A. Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia. - London-New York: I.B. Tauris, 2000. - P. 73.
7. Roy, O. The Taliban: A Strategic Tool for Pakistan // In: Jaffrelot, C. (ed.). Pakistan: Nationalism without a Nation. - London: Zed Books, 2002. - P. 154.
8. Shultz, R. H., Jr., & Dew, A. J. Insurgents, Terrorists, and Militias: The Warriors of Contemporary Combat. - New York: Columbia University Press, 2006. - P. 180.
9. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Afghanistan Opium Survey 2003. - October 2003. - P. 7.
10. United Nations. Report of the Secretary-General. - 1997. - P. 2.
11. Плешов, О. В. Движение “Талибан”: истоки фундаментализма // Афганистан: война и проблемы мира. - М., 1998. - С. 40.

# MUNDARIJA


| | | |
|---|---|---|
| 1. | ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ СОПРОВОЖДЕНИИ ПОДРОСТКОВ: ДИАГНОСТИЧЕСКИЙ И ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ<br>Алимова Елена Геннадьевна | 4 |
| 2. | G. BARDIYERNING TOLERANTLIK UCH KOMPLEKSLI MODELI TAVSIFI<br>Bafayev Muxiddin Muxammadovich | 14 |
| 3. | MAKTAB VA SINF MUHITINING KONTEKSTIDA O‘QUVCHILARNING ICHKI NAZORAT LOKUSINING RIVOJLANISH<br>Celal Alğan | 19 |
| 4. | OILADA OTA-ONA FARZAND MUNOSABATLARINI MILLIY TARBIY ASOSIDA TASHKIL QILISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI<br>Jabborov Xazrat Xusenovich | 27 |
| 5. | LIDERLIK PSIXOLOGIYA FANINING TADQIQOT PREDMETI SIFATIDA<br>Jumanazarov Bekzod Begnazarovich | 37 |
| 6. | SHAXS KOGNITIV ONTOGENEZI VA AVLODLAR NAZARIYASI<br>L.S. Tursunov | 45 |
| 7. | SOCIAL-PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF DEVELOPING HR MANAGERS PROFESSIONAL COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION<br>M.M. Abdukarimov | 53 |
| 8. | YUQORI SINF O‘QUVCHILARIDA SUITSIDAL XAVF DARAJASINI PASAYTIRISHDA PSIXOPROFILAKTIK VA PSIXOKORREKSION METODLARNING EKSPERIMENTAL TAHLILI<br>Qodirova Shoxidabonu Sobirjon qizi | 57 |
| 9. | OILAVIY QADRIYATLAR VA PROSOTSIAL XULQ-ATVOR SHAKLLANISHI<br>Rasulova Dildora Shuhratovna | 65 |
| 10. | QARISH JARAYONINING PSIXOFIZIOLOGIK VA EPIGENETIK MEXANIZMLARI: NAZARIY TAHLIL VA AMALIY YONDASHUVLAR<br>Umirov Shaxrizod O‘rol o‘g‘li | 69 |
| 11. | PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE FORMATION OF NEW MORAL VALUES IN STUDENTS<br>Umirzakova Nargiza Ismailovna | 74 |
| 12. | ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ КРИМЕНАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ<br>Махмудова Д.А. | 78 |

# MUNDARIJA


13. KREDIT-MODUL TIZIMIDA TARBIYAVIY ISHLARNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI
Ibragimova Gulsanam Nematovna 82

14. TALABALARDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH O‘QUV JARAYONI SIFATINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILI
Jalilov Nodirjon Azamatovich 89

15. SUN’IY INTELLEKT VOSITALARIDAN TARBIYAVIY JARAYONDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI
Karimova Barno Ergashevna 95

16. TA’LIM SIFATINI BOSHQARISHNING XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA KVALIMETRIK PARAMETRLARINI TAKOMILLASHTIRISH
Karimova M.M. 102

17. CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK FANI O‘QITUVCHISINING KASBIY KOMPETENSIYASI VA METODIK MAHORATI
Uzoqov A.A. 110

18. INNOVATSION TARBIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TALABALARNING MA’NAVIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH
Xabibullayeva Shaxlo Ulmesovna 116

19. ARAB DAVLATLARI TARIXSHUNOSLIGINI O‘QITISHNING METODIK ASOSLARI
Axmedov Sanjar Bektemirovich 122

20. XIX ASR IKKINCHI YARMIDA ZARAFSHON OKRUGIDA SOLIQ MUNOSABATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI MUSTAMLAKACHILIK SIYOSATI
Bo‘tayev Jonibek Shodiyevich 129

21. MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZMDA URUSH QATNASHCHILARINI E’ZOZLASH SIYOSATI
Ishchanova Oybika Farhod qizi 136

22. AFG‘ONISTONDA XX ASRNING 90-YILLARDA HOKIMYAT UCHUN KURASHDA ETNOSIYOSIY OMILNING ROLI
Sharipov Shohruz Faxriddin o‘g‘li 143

23. JADIDLAR QARASHLARIDA XOTIN-QIZLAR TA’LIMI MASALASI
Xabibullo Xoji Muxammadyusuf Alisher o‘g‘li 151

24. RAHBAR NUTQINING KOMMUNIKATIV VA NUTQIY TA’SIRCHANLIK MUAMMOLARI
Xalilova Ruxsora Raupovna 158

Materiallar ko‘chirib bosilganda **“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar”** jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart.

***

Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.
Ilmiy maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqiladi. Tahririyat a’zolarining jurnal ruknlariga mos kelmagan, ko‘rsatilgan talablarga mos bo‘lmagan maqolalarni nashr qilmaslik huquqi bor.

***

**“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar”** jurnali 05.05.2026-yildan O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat inspeksiyasi tomonidan 2026-yil 5-may sanasida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilib, 1564147-sonli rasmiy litsenziya asosida faoliyat yuritadi.

***

Yuborilgan maqolalarning barchasi “Antiplagiat” tizimida tekshiriladi.
Jurnalda nashr etilgan materiallar va ma’lumotlarning to‘g‘riligiga mualliflar mas’ul.

**“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar”** ilmiy-amaliy metodologik jurnali barcha ta’lim muassasalari va ilmiy izlanuvchilarni hamkorlikka chorlaydi.

**Muassis: “Fanlararo ilmiy tadqiqotlar” MCHJ**
**Tahririyat manzili: Toshkent shahar Sergili tumani Yangi Bunyodobod MFY 8-uy**
https://fanlararotadqiqotlar.uz/

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VAZIRLIGI HUZURIDAGI
AXBOROTLASHTIRISH VA TELEKOMMUNIKASIYALAR SOHASIDA NAZORAT INSPEKSIYASI

# ГУВОҲНОМА

№1564147 Фаол

## "FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR" MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYAT

Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома

**ЛИЦЕНЗИЯ РЕЕСТРИ БЎЙИЧА ТАРТИБ РАҚАМИ**
C-5669890

**СТИР (СОЛИҚ ТЎЛОВЧИНИНГ ИДЕНТИФИКАЦИОН РАҚАМИ)**
312386344

**АМАЛ ҚИЛИШ МУДДАТИ**
05.05.2026дан - - чексиз

**ЖОЙЛАШГАН МАНЗИЛИ (ПОЧТА МАНЗИЛИ)**
Тошкент шаҳри, Сирғали тумани, Янги Бунёдобод МФЙ, Сергели 6а мавзеси, 8-уй, 148-хонадон

**ВАКОЛАТЛИ ОРГАН**
Ўзбекистон Республикаси Рақамли технологиялар вазирлиги ҳузуридаги Ахборотлаштириш ва телекоммуникациялар соҳасида назорат инспекцияси

**05.05.2026 18:22**
TAQDIM ETILGAN SANA

**Гувоҳнома** **№1564147**

## Faoliyat turi

Оммавий ахборот воситаси сифатида фаолиятни амалга ошириш

## Qo'shimcha ma'lumotlar

**ҚЎШИМЧА МАЪЛУМОТЛАР**

| | |
|---|---|
| Оммавий ахборот воситасининг номи | Fanlararo ilmiy tadqiqotlar |
| Оммавий ахборот воситасининг тили | o'zbek, rus va ingliz tili |
| Оммавий ахборот воситасининг тури | Журнал |

**ТАРҚАТИЛИШ ҲУДУДИ ВА ШАКЛИ**

| | |
|---|---|
| Тарқатилиш ҳудуди ва шакли | Республика миқёсида |
| Viloyat | |
| Тарқатилиш шакли | Онлайн |

License SYSTEM

**05.05.2026 18:22**
TAQDIM ETILGAN SANA